

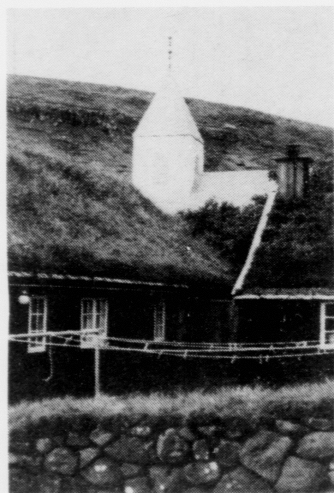
Ein sagakvinna

Illa Anna í Kvívík

Um Illu Onnu kann sigast, at hon hevur verið ikki eiti á strígg, men tey hon stríddist við, vóru tey stóru í landinum.

Hon var strong, men góðgerandi móti tænaustufólki sínum.

Tað verður sagt um hana, at hon fekk minst ein fúta av landinum

Um konufólk, ið eru klandringasom, hevur ofta verið sagt, at hatta er litið mætari enn Illa Anna í Kvívík. — Onkr spyr, hvør var henda Illa Anna? — Hon æt Anna Gregersdatter, dóttur Gregers Hansen Varde, ið var prestur á Kirkjuteig í Kvívík frá 1657 til 1704. Hon giftist við Christoffer Larsen Müller, sum kom sum prestur til Kvívikar eftir fáðir hennara, hann sat á Kirkjuteig frá 1704, til hann doyði í 1721.

Tá Christoffer Müller var deyður, kom nýggjur prestur til Kvívikar, tað var Anders Christian Ottosen. Hann var leysur drongur, og vildi fegin hava eina dóttur fyrra prestin til konu. Men Madam Müller svaraði honum, at tvær einkjur kundu ikki vera í kallinum isenn, so hon helt frægastu ráðini vera, at hann heldur tók seg. Og soleiðis varð, hann tók einkjuna, har var nokk einki annað at gera. Men ólukkutíð, hjúnarlagið vardi bara í tvey ár, hann doyði í 1723, so nú sat Anna einkja fyri aðru ferð.

Madam Anna Gregersdatter, ella sum hon kom at eita, Illa Anna, sat nú og tráðaði eftir, at ein ungur, ógiftur prestur skuldi koma, so hon kundi gerast prestakona fyri triðju

ferð, men tað vildi so illa til, at tá tann nýggi maðurin kom, var hann giftur.

Hann var Andreas Hansen Dam, hann var prestur í Kvívík í trý ár, frá 1724 til 1727.

Nú var einki at gera hjá Illu Onnu, uttan at setast sum einkja á »Eystaru Hellu«. Hesin garður bar til fyri einum hundrað árum síðani navnið »Prestakonuhella« eftir Illu Onnu. — Hon gongur sum ein reyður tráður gjøgnum livið hjá fyra prestum.

Tá ein av døtrum hennara, Anna Maria, sum einkja, var komin at sita á náðingsgarðinum í Norðadali, sá hon seg noyddu til, hvørja ferð móðurin kom at vitja, at krógva neytini. Hon var rødd fyri at hin gamla kundi finna uppá at fara avstað við teimum, sum hon best líktist á.

Eitt stykki í bønnum í Kvívík eitur Træta. Hetta navnið skal vera komið av stríði hennara eftir hesum stykki. — Nitjan ferðir skal hon hava verið til tingar og stevna. Sjálf ferdi hon sakirnar, fyri tað mesta. Men sonur hennara, Lars Müller, var ofta noyddur at fara líka niður til Keypmannahavnar við sakum fyri hina gomlu.

Jan Post, ið ferdi handilsskip millum londini, skal mangan hava gramt seg um Illu Onnu og yngst bæði hana og hennara sakir at veiknum til. Hann pástóð, at hann kom altíð undir ódnarveður av hennara ávum.

Ofta loypa trøll í orð sum orðatakið sigur. Í 1729 gekk skipið burtur, sum Jan Post ferdi, við mann og mús, og sonur Illu Onnu, Lars Müller var við sum ferðamaður, har fekk hann sin deyð.

Sjálv stóð Anna fyri arbeiðinum á garðinum. Harumframt átti hon triggjar óðalsmerkur í Hellubø. Strong var hon við húskallar og arbeiðskonur, men tey fingi góðan mat og góða lön frá henni.

Trý ár fyri sin deyð, lat hon smíðja líkkistuna til sín. Hana hevði hon at goyma øll síni ting í, tá hon tey seinastu árin legðist á seingina. Hon yvirlivdi Dam prest í mong ár. Hon ferdi stóra sak móti honum.

Viggo Dalsgaard skrifvar:

Leysliga eftir Anton Degn

Hon andaðist á Eystaru Hellu í 1751, yvir 90 ára gomul.

Hesin Andreas Hansen Dam var føddur í 1688 í Ulfsborg í Jutlandi. Hann varð nevndur til prest í Norðstremoy 9. september 1724, men kom ikki til Føroya fyrr enn árið eftir. Hann kom beint í kløtur við Illu Onnu um náðingsárið. Samtíðis stevndi hon Harra Dam inn fyri próstarætt tann 31. mai 1725 fyri, at Dam prestur skuldi hava lagt fyrra mann hennara, varapróst Christoffer Müller, undir at verið sláðsøknan, og móti henni sjálvari, fyri at hon skuldi hava skikkað sær illa í náðingsárinum. Hon stevndi eisini fyri, at Harra Dam hevði lagt hana undir at hava stolið tæð frá honum.

Sakin kom fyri próstarætt á Ólav-søku sama árið, sonurin Lars Müller talaði fyri móður sína. Próstarætturin dømde, at Harra Dam var frikendur fyri at hava spilt prestamannin sála út, »der ligger med fred i sin grav i jorden«. Samtíðis var einkjan Anna frikend fyri at hava fingið nakað ólógliga í náðingsárinum, og fyri at hava stolið tæð frá presti. Fyri hetta var Harra Dam dæmdur at gjalda til fátækar presta-einkjur í Føroyum triggjar løggar feroyskar gyllin, áðrenn september mánaði var úti. Annars skal hann bota ein gyllin í mulkt til presta-einkjurnar aftrat.

Harra Dam, sum doyði longu 145. april í 1727, varð grivin undir prædúkustólinum í Kvíviks kirkju.

Tað verður sagt, at tá hann var deyður, fóru boð til Illu Onnu við kravi um, at hon skuldi koma at klæða líkið, men tá ið hon kom innar í stovuna, reistist deyði presturin yvir enda, men hetta legði Anna einki í, hon treiv bara í økslina á honum og legði hann niður afturi seingina! — Harra Dam var av størstu og mandigastu monnum, og úr leikum tók in at prædika. Hann stóð ofta heila økt, triggjar timar, á prædúkustólinum.

Meðan hann prædikaði gingu tey ung av og til fyri dyr úr kirkjunni, fyri at meta um, hvat sólini leið, tey vildu vita nøkulunda, hvat presti mundi líða við prædikuni, teimum longdust eftir døgverðanum.

Harra Dam giftist 5. desember 1724 í Keypmannahavn við Jóhannu Mariu Bohm, hon var av einum harragarði í Jutlandi. Tá hon var vörðin einkja flutti hon á náðingsgarðin á Kjalnesi. Men tá var eingin friður á Onnu hini gomlu, sum tá sat

á Eystaru Hellu; hon strevaði seg yvir á Kjalnes, og tók sum tann eldra einkjan tann frægara partin av garðinum undir seg.

Endin varð, at yngra einkjan mátti taka til rýmingar av Kjalnesi, hon bað Todnesbóndan í Kollafirði hýsa sær, til hon slapp niður til Danmarkar. — Men meðan hon var á Todnesi, kom Diðrikur Jensen, sum var bóndi við Sjógv og á Heyggi at friggja til hennara. Hon giftist við honum, tó hon fyrr hevði háðað hann.

Tað bar so til, at tá ið Frú Dam, ið var av mandigastu konufólku, fyrstu ferð fór um kallið við manninum, og kom á hestbaki oman Sjóarlið, møttu tey bóndanum Diðriki Jensen. Hann ætlaði sær at heilsa nýkomnu prestahjúninum. Men prestakonnan vildi einki vita av honum, men rópti: »Vig af vejen, Karl«!

Hetta hevði bóndin henni mangan fyri, ikki minst tá kenningin var, men annars skuldu tey koma væl ásamt sum hjún. — Tá Frú Dam var gift, og tí ikki longur hevði rætt til einkjugarðin á Kjalnesi, flutti Anna hin gamla aftur á Eystaru Hellu, har hon var til deyðadags.

Tó at Harra Dam eingi børn átti, er Damma navnið farið um allar Føroyar. — Hetta bar so til, at ein dóttur, ið Diðrikur Jensen átti við Frú Dam, hon æt Maria Didriksdatter, giftist við Tummasi Joensen, bónda á Oyrareingi. Tey áttu ein son, ið æt Janus Thomasen, hann gjørdist eisini bóndi á Oyrareingi. Hann keypti sær rætt til at bera navnið Dam. Frá honum eru allir Dammarnir komnir.

Um Illu Onnu kann sigast, at hon hevur verið ikki eiti á strígg, men tey hon stríddist við, vóru tey stóru í landinum, hon var strong men góðgerandi móti tænaustufólki sínum. Tað verður sagt um hana, at hon fekk minst ein fúta av landinum. Og hon tók ábyrgdina á seg, tá maðurin var um at missa kragan, fyri at hava keyps frá loynukeypsskipi. Tað mundi vera tá hon hevði keypt millum annað »jordæbler«, tað man vera fyrstu ferð eplir eru nevnd í Føroyum.

Hon hevur verið ein sagakvinna sum Gunhild á Orknoyum og sum so mangan av sagakvinnunum vóru til dómis Hallgerð á Liðarenda í Íslandi og Annika í Dímun.

8.11.83.

Viggo Dalsgaard